

RECENSIES

will have a large influence on future thought about the history of marine insurance and trade.

J. C. Riley

NIEUWSTE GESCHIEDENIS

W.J.C.C. van den Hurk, o. praem., *Het verborgen leven van de Abdij van Berne in haar parochies 1797-1857* (Bijdragen tot de geschiedenis van het Zuiden van Nederland XXXIX; Tilburg: Stichting Zuidelijk Historisch Contact, 1977, xxix + 276 blz.).

De in het Brabantse Heeswijk gelegen praemonstratenser- of norbertijnenabdij van Berne ziet terug op haar achthonderdvijftigjarige geschiedenis. Ze werd in 1134 te Berne bij Heusden gesticht als 'achterkleindochter' van het door Norbertus van Xanten opgerichte Franse moederklooster Prémontré. Aan het eind van de tachtigjarige oorlog door de Staten van Holland opgeheven, had de abdij anderhalve eeuw lang haar centrale bestuurspost in Vilvoorde bij Brussel. Het eigenlijke corpus was verspreid over een aantal parochies in de Noordelijke Nederlanden, zowel in de Bossche Meierij als in Holland. Als gevolg van de revolutionaire gebeurtenissen in het Zuiden moest de abt zijn heil zoeken in de vlucht en belandde hij eind 1796 op de sinds 1639 in het oude 'Slotje' of 'Speelhuis' gevestigde pastorie te Heeswijk. Daarmee was het leven van de abdij geheel en al opgegaan in dat van de acht parochies die haar leden bedienden. Dit verborgen voortleven heeft haar door de moeilijke tijden van Napoleon en koning Willem I heengeloodst. Kort na het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie, in 1857, werd op het Slotje het kloosterleven officieel weer hersteld. In de daaropvolgende decennïën groeide de nieuwe kloostergemeenschap uit tot een convent van ongeveer veertig leden en ontstond er rond het Slotje een groot gebouwencomplex. De achtereenvolgende abten wisten de ordeleden die in de parochies werkzaam bleven (de extra-conventuales of buitenheren) meer met de bewoners van het klooster (de conventuales of binnenheren) te verbinden. Sinds het eind van de eeuw ontwikkelde het Heeswijkse Berne zich tot een centrum van onderwijs en missie en van sociaal en liturgisch apostolaat. 'Witheren' - aldus genoemd naar hun witte habijt - als Van den Eisen, Nouwens, Van Beurden en Knaapen hebben daarbij naam gemaakt.

Zoals uit de titel blijkt heeft de norbertijn Van den Hurk zijn als Nijmeegse dissertatie verdedigde boek in het bijzonder willen wijden aan de tijd dat er feitelijk geen convent bestond. Om de ingewikkelde bestuurlijke, juridische en financiële aspecten te kunnen beschrijven, is de schrijver diep in de voorgeschiedenis gedoken. Om de betekenis van de schimmige zestig jaar 'abdijleven' dat er niet was - 'toen de abdij alleen als geestelijk instituut bestond' (v) - te doen uitkomen, heeft hij op zijn eigenlijke verhaal een uitvoerige wordingsgeschiedenis van de nieuwe kloostergemeenschap laten volgen. Dit leidde tot het enigszins merkwaardige resultaat dat ongeveer de helft van het werk niet door de titel wordt gedekt. Meer nog: voor- en nageschiedenis zijn, met gebruikmaking van archiefmateriaal uit de abdij en onder vermelding van veel details, op ongeveer dezelfde wijze geschetst als de geschiedenis zelf. Is er dus enerzijds een teveel, anderzijds is er een te weinig in die zin, dat inzake de eigenlijke periode andere bronnen dan die van de eigen abdij niet volledig zijn benut. Opvallend is bijvoorbeeld dat in de lijst van archivalia wel stukken

uit het Vaticaanse Archief staan opgegeven, maar dat uit de tekst zelf en uit het bijbehorende notenapparaat nergens blijkt hoe daar gebruik van is gemaakt. Alleen als bijlage VIII is één Vaticaanse brief afgedrukt waarnaar op bladzijde 141 in een noot wordt verwezen. Ook is - tengevolge van verouderde en gebrekkige literatuur - de kerkelijke en wereldlijke context van de eerste helft der negentiende eeuw onbevredigend aangegeven.

Dit neemt niet weg dat Van den Hurk er goed aan heeft gedaan zoveel wetenswaardigs in betrekkelijk kort bestek aan de vergetelheid te ontrukken. Het zal voor menigeen verrassend zijn te vernemen, hoe juist een 'verlichte' abt als Petrus Beckers het contemplatieve leven, ook dat van jonge vrouwen, wilde bevorderen; of hoe de abdij, die een onverkwikkelijke canonieke strijd voerde met de kerkelijke overheid in het apostolisch vicariaat van Den Bosch, daardoor bescherming ondervond van Willem I's verre van 'regulierenvriendelijke' bewind. De schrijver is bovendien goed thuis in kerkrechtelijke kwesties. Met kennis van zaken heeft hij heel wat licht weten te werpen op hetgeen argeloze lezers, voor wie monniken zich alleen toeleggen op het 'ora et labora', niet zullen weten. Wel is het jammer dat niet of nauwelijks aan het licht komt, wat het met zorg bewaarde geestelijk Semen Norbertinum, 'het zaad van den H. Vader Norbertus' (136, 155), voor die tijd inhield. In zijn Verantwoording zegt de auteur een poging te hebben ondernomen, om de religieuze betekenis van de Bernse parochies enigszins te peilen, maar dat hem dit alleen voor de periode van de tachtigjarige oorlog (!) is gelukt. Was er nu, zelfs zonder nasporingen naar relevant materiaal, werkelijk niet althans iets te zeggen over het eigene van de zielzorg die de norbertijnen hebben uitgeoefend?

J.A. Bornewasser

J.M.P. van Oorscot, *Eindhoven. Een samenleving in verandering* (Eindhoven: Gemeente Eindhoven, 1982, 1146 blz., 2 dln., f270,—, ISBN 909000 323 1).

Ter gelegenheid van de herdenking dat Eindhoven 750 jaar geleden stadsrecht ontving, verscheen in 1982 een in omvang en uitvoering monumentale geschiedenis van de stad. Dit boekwerk is het resultaat van een organisatorisch bijzonder geslaagd kunststuk, dat op 28 juni 1976 in de steigers werd gezet toen de gemeenteraad van Eindhoven een half miljoen gulden voteerde voor de verwezenlijking van het project geschiedschrijving Eindhoven 1810-1960. De voorzitter van de toen ingestelde redactieraad en tevens auteur kon bij zijn titanenwerk rekenen op medewerking en voorstudies van vrijwilligers uit de burgerij, van studenten aan lerarenopleidingen en universiteiten en van professionele historici. Terecht geeft Van Oorscot aan hen veel lof; minutieus worden de werkstukken, scripties en afgeronde studies in de lijst van geciteerde bronnenpublicaties en literatuur vermeld.

Het eerste deel van deze geschiedenis gaat over de jaren 1810-1920. In de Verantwoording aan de lezers weet de schrijver echter niet goed te verdedigen waarom hij begonnen is in 1810, hoewel het als vertrekpunt zeker te rechtvaardigen valt. Het jaar 1920 is in de geschiedenis van Eindhoven een cesuur. Door de annexatie van dat jaar wordt de gemeente (Groot-)Eindhoven gevormd uit de samenvoeging van Eindhoven, Gestel, Stratum, Strijp, Tongelre en Woensel. De expansie van de stad begon in de negentiende eeuw en leidde tot grote spanningen tussen ruimte en mensen, tussen de kernstad Eindhoven en de daaromheen liggende dorpen. De annexatie heft die spanningen op en legt de basis voor de stormachtige groei van Eindhoven. Deel II behandelt de geschiedenis van de stad tot 1960. Dit eindjaar is gekozen op verzoek van het gemeentebestuur. Schrijver betreurt het dat de